

Lakatos Sándor

A sorstalanságtól ments meg minket, Uram!

(Úrvacsorai agenda húsvét ünnepén)

„A katonák pedig, amikor megfeszítették Jézust, fogták felsőruháit, elosztották négy részre, mindegyik katonának egy részt. Fogták köntösét is, amely varratlan volt, felülről végig egybeszöve. Ezt mondták egymásnak: Ezt ne szakítsuk szét, hanem vessünk rá sorsot, hogy kié legyen! Így teljesedett be az Írás: »Elosztották ruháimat maguk között, és köntösömre sorsot vetettek.« Ezt tették a katonák.” (Jn 19,23–24)

Ünneplő gyülekezet, úrvacsorára készülő testvéreim! A húsvéti ünnepünk bibliai alapját a passiótörténet és az ezt követően bemutatott üres sírral kapcsolatos tudósítások képezik. A Jézus szenvedéstörténetét bemutató evangéliumi szövegrész a betániai megkenetéstől a sírba tételig tart. Az evangéliumok már a kezdősoroktól a zárófejezetek akkordjaira készítik elő a hallgatót. Dinamikus és drámai mozzanatok döbbenetes sorozata, amely végül a húsvéti evangéliumban, az üres sír örömében az életnek a halál felett szerzett diadalát zengi. A húsvéti hit és evangélium központjában Jézus áll, akinek személyén keresztül válik értelmezhetővé az evangéliumi tanítás, az életnek a mulandóság és a halál felett nyert diadalma.

A szenvedéstörténet az ellentmondások és ellentétek története. Egy drámai szimfónia, amely olyan, mint egy tükör az ember előtt. A keresztény ember az úrasztali közelségben, a húsvéti önvizsgálatban feloldozást és megújulást keres. Megerősítést keres abban, hogy terhessé vált élete megújulásra és új erőre találjon. A nagyheti készüléskor lehetőségünk adódik arra, hogy a passiótörténetben az esendő emberi jellemet és tökéletlen természetet meglássuk, felfedezzük. Ebben a két évezredes drámában az ismerős arcok idegenné torzulnak, mint az egykor hűséges és kötelességtudó Júdás, akinek tanítványi arca árulásba torzul, vagy a véreskezű Pilátus, aki felfoghatatlan módon egy adott ponton Jézus ügyének egyetlen pártfogója marad. Ott találjuk a római századost, akivel szemben

végképp nincs semmilyen elvárásunk, mégis adott pillanatban egyedül ad hangot az igazságnak mondván: bizony, ez az ember valóban igaz volt. (Lk 23,47)

Az alapgondolatként felolvasott szövegrészben egy zsoltáridézetet találunk: „Elosztották ruháimat maguk között, és köntösömre sorsot vetettek.” (24b v.) He-lyezzük most elmélkedésünk középpontjába ezt a 22. zsoltárból kiragadott sort (Zsolt 22,19). Az evangélista mint ószövetségi prófécíát idézi fel a panaszszoltár szemléletes sorát, azzal, hogy régi idők tanításainak beteljesedését igazolja Jézus drámájában. Amint olvassuk János evangélista sorait, magunk elé képzeljük a Golgota magaslatát, látjuk a keresztfára szegezett három férfit, látjuk az önmagából kikelt, döbbenet báméskodó, megzavarodott tömeget és a keresztfá alatt szolgálatot teljesítő arctalan katonákat. János evangélista szerint ez utóbbiak négyen voltak. Olvassuk, hogy amíg Jézus és a másik két elítélt férfi a keresztfán haláltusáját szenved el, a katonák, akik éppen végrehajtották a parancsot azzal, hogy a keresztfára szegezték az elítélteket, most várják, hogy a haldoklók kileheljék lelküket. Olvassuk, hogy a várakozás groteszk jelenetbe torzul. A katonák a keresztfák alatt elosztják maguk között az elítéltek földi javait. Jézus egybeszótt, varratlan ruháját azonban nem lehet elosztani, mert ha feldarabolják, értékét veszíti. Egyféleképpen lehet csak igazságosan osztozni: sorshúzással, sorsvetéssel. Ez a kép végtelenül groteszk. Érzéketlenséget, embertelenséget láttat velünk. Hogy lehet ép ésszel ezt tenni – gondolhatjuk –, haldoklók fájdalmas tusájára ügyet sem vetni, szerencsejátékot játszani?!

Az ókorban megoldhatatlannak látszó helyzetekben fadarabkákkal vagy színes kövecskékkel, pálcákkal vetettek sorsot. Az egyedi darabokat edénybe vagy ruhaszélbe dobták és megrázták. Akinek a darabját kihúzták, arról azt tartották, hogy arra a sors rámutatott. Az eredményt Isten megkérdőjelezhetetlen akaratának tekintették. A pogány eredetű rítust, amit az Ószövetségben gyakran bírál-
nak a korai vallási tanítók, idővel az izraeliták is átvették, sőt szertartásszerűen gyakorolták, már a honfoglalás előtti korban. A sorshúzást áldás vagy esküszö-veg pecsételte meg, és nem volt lehetőség az eredményt megkérdőjelezni. Az Ószövetségben és az Újszövetségben egyaránt találunk elbeszéléseket arról, ho-
gyan akarták a jövő titkát, Isten rejtett szándékát, akaratát kifürkészni a régiek.

Mi is gyakran firtatnánk sorsunkat. Kinek ne lett volna része olyan élethely-
zetben, amikor kénytelenek voltunk a sors kezére bízni magunkat? Amikor úgy
indultunk neki egy bizonytalan helyzetnek, hogy lesz, ami lesz, majd a sors, a
szerencse velünk lesz? Bizony gyakran kerít hatalmába a vágy, hogy az élet for-
gatagával szemben egy kis előnyt szerezzünk azzal, hogy megpillantjuk a titkos
jövendő meglepetéseit. Gyakran esünk kísértésbe, amikor azt kérdezzük ma-

gunktól, vajon mit tartogat számunkra a sors. Jövőbenezés kávézaccból, kártyából, üveggolyóból, jövődőlés a csillagokból...

És mégis beláthatjuk, a sors fintora az, hogy feltehetően a legnagyobb teher lenne számunkra, ha titkos jövőbeli sorsunk egyszerre csak felsejlene előttünk. Legtöbben feltehetően megzavarodnánk és képtelenek lennénk kellőképpen szembenézni Istentől kapott sorsunkkal, amit Isten osztályrészül nekünk kimért. Nem hiszem, hogy bármi jót vagy előnyt is jelentene, ha csak egy szempillantásnyi időre is betekintést nyerhetnénk jövőbeli sorsunkra. Pedig kívánatos és csábító lenne emberi szemünknek, vágyakozásban égő véges emberi elménknek. Egy dolog biztos: örök kérdés marad, hogy vajon cselekedeteink formálják-e sorsunk alakulását, vagy fordítva, sorsunk alakulása szerint cselekszünk életünk során? Ez a kérdés elkísérte a kereszténység két évezredét, és feltehetően velünk marad még egy ideig e talány. Az Ószövetség azt tanítja, hogy a sors nem más, mint Istentől kapott osztályrészünk. Sorsunk az, amit Isten reánk mér, nekünk pedig, mulandó teremtményeknek nincs más dolgunk, mint elfogadni azt. A sors kifejezést a héber nyelv értelmezi úgy is, mint rész, osztályrész, juss, jutalék.

A jánosi passiótörténetből idézett mondat, a panaszos hangvételű 22. zsoltárból átvett gondolat: „Elosztották ruháimat maguk között, és köntösökre sorsot vetettek.” A zsoltáros arról szól, hogy a legkilátástalanabb helyzetben, amikor a megaláztatottak és kiszolgáltatottak sorsát éli, amikor a hullámok végképp összecsapnak a feje felett, amikor minden és mindenki életére tör, és nincs lehetőség a menekésre, a szabadulás egyetlen reménysege Isten marad. Igaz lehet talán, hogy csak a végletekig reményvesztett, teljesen elgáncsolt, letaglózott ember képes arra, hogy feltétel nélkül Istenre bízsa sorsát. Csak a létezés határát megtapasztaló ember képes igazán szembenézni sorsával. Szembenézni azzal, amit Istentől osztályrészül kapott.

A középkor nagy filozófus-teológusát, Aquinói Tamást egyik kanonok barátja egyszer felkérte, hogy segítsen állást foglalni a sorsvetés kérdésében. A vercelli egyházmegye kanonokai a megüresedett püspöki széket kívánták volna maguk között kisorsolni. A püspöki szék betöltésének joga különben a Szentszékkel illette volna meg, de mivel a szentszék is éppen üresedés alatt állott 1270 körül, a kanonokok a maguk püspökét sorsolással kívánták megválasztani. Aquinói Tamás a *De Sortibus* című írásában öt fejezeten keresztül tárgyalja a sorsvetés praktikáját. A sorsvetésről szóló írásában Aquinói arra jut, hogy amennyiben a sorsolás tárgya nem valami gonosz dolog, nem valami démoniakkal való cimborálás, annyiban a sorsvetés lehet Isten akaratának, gondviselésének érvényesülése. A sorsvetés eredménye bizony lehet Isten útmutatása akkor, amikor a helyes döntés beláthatatlan. A zsidóság ünnepet is szentel a sorsvetés gondolatának,

amelynek alapját Eszter könyvében olvashatjuk. Az Úr a gonosz Hámán fejedelem ellen fordította önnön szándékát, amivel a választott népet irtotta volna ki Perzsiában. De a sors, Isten akaratával, a gonosz Hámán ellen fordult, ezért lehet veszélyes gonosz szándékkal fürkészni a sors szándékát. (Eszter 3,7) Az Ószövetség népe számára ez a purim ünnepe, a sorsvetés ünnepe, amelyben megszabadította a perzsiái zsidókat az Úr. Az Újszövetségben pedig maguk az apostolok folyamodnak a sorsvetés módszeréhez, amikor arról döntenek, hogy ki üljön a halálba menekült Júdás helyére a tanítványok asztalánál. Így esett a sors Mátyás apostolra. (ApCsel 1,26)

Bármilyen groteszknak látszik a katonák „kockajátéka”, sorsvetése a passió-történet-beli jelenetben, bizony nem csupán arra szolgál, hogy az érzéketlen katonák az időt elússék a kereszt alatt. Jóllehet könnyen magunkra ismerhetünk ezekben a figurákban, akik talán mindent megtesznek, hogy a figyelmüket eltereljék a közvetlen közelségükben történő szörnyűségekről. Lehet ezt a képet úgy is érteni, hogy különben ép ésszel alig lehet elviselni azt az embertelenséget, ami úrrá lett a világon. És mégis lehet, hogy a Szentírás, a húsvéthoz elvezető passió-történet valami többet akar közölni velünk, kései tanítványokkal.

Olvashatunk arról, hogy az ókorban a fizetésképtelen adós embert azzal büntethették, hogy elvették ruháit és köntösét. A közerkölcs azonban megkívánta, hogy a köntöst csak zálogban lehetett elvenni a tulajdonostól. A megörökölt ruha tehát kötelességet rótt az új tulajdonosára. Éjszakára például nem lehetett meztelenül hagyni senkit, az egybeszótt ruhát pedig nem szabadott szaggatással tönkretenni. A kivégzettek esetében a ruhadarabot nyilvánvalóan nem kellett visszaszolgáltatni. A kereszt alatt sorsot vető római hóhérok nem számoltak a számukra idegen zsidó hagyománnyal. Számukra ez a kivégzés olyan volt, mint amilyen tegnap is volt és várhatóan holnap is lesz. Az elítéltek rongyai és a Jézus köntöse semmivel sem több, mint egy kis mellékes, egy kis anyagi plusz.

A középkori misztikus szerzetesek ebben a jelenetben is meglátták a hitbéli kapcsolódás lehetőségét, az evangélium időtlen tanítását. A hagyomány tanításával összekapcsolt groteszk kép eszerint a következőket üzeni a mindenkori Jézus-követőknek: a sorsvetéssel megörökölt ruhadarab kötelességet ró az új tulajdonosra. Nem véletlen tehát, hogy a kereszténység kétezere éve alatt gyakran születtek olyan, Jézus személyéhez köthető legendák, amelyek csodálatos ruhadarabokról szóltak. Ezek a legendák természetesen alapot szolgáltatottak a protosztások által megvetett ereklyekultusznak, de ha egy pillanatra átengedjük magunkat a húsvéti misztérium gondolatvilágának, könnyen megérthetjük a minket kereső nyilvánvaló üzenetet:

Nekünk, kései tanítványoknak osztályrészül jutott az a ruhadarab, az a kötös, amibe beleöltöztünk akkor, amikor beleszülettünk a keresztény hagyományba, a jézusi örökségbe. Sorsunk és osztályrészünk, amit egyrészt önkéntelenül kaptunk, de egyben választott sorsunk és osztályrészünk is az, hogy mi ma húsvétot ünnepelünk, szenvedéstörténetet tanulmányozunk, a Mestert tiszteljük és munkánkban igyekszünk követni őt. Istentől kapott sorsunk lehet önkéntes, azaz, hogy vállaljuk tanítványságunkat és kereszténységünket a gyülekezet közösségében is, vagy lehet önkéntelen néha nem is túl kényelmes azokkal a szokásokkal és hagyományokkal, amelyeket eleinktől megörököltünk. Sorsunk lehet belátható vagy kifürkészhetetlen, de hitünk szerint feltétlenül megmarad Isten gondviselésének határai között. És midőn az Isten által megálmodott partok mentén evezünk, kérjük a teremtő Istent, hogy tartson meg minket elrendelt, vagy választott sorsunkban, és ne hagyjon minket a sorstalanságba elveszni. Ezért hív és ettől óv ma is Jézus, a mester és az úrasztala: a sorstalanságtól. Mondjuk hát, együtt: A sorstalanságtól ments meg minket, Uram!

Amikor ma itt megállunk, hálát adunk az elmúlt ünnep óta megtörténeért. Mindazért, amit elvégeztünk, s azért, amit Isten végzett el rajtunk. Azért, amit megálmodtunk, s azért, ami valóra vált. Azért, amit ránk szabott, s amit segítségével kibírtunk. Ami sorsszerűen megtörtént, s azért, ami gondviselészerűen nem. Amikor ma innen továbbmegyünk, segítségét kérjük, hogy kései tanítványi sorsunkat méltóképpen be tudjuk tölteni, s hogy emberi életünket ezután is az Ő akarata szerint tudjuk élni, ahogyan azt a legjobb fiától, a mi tanítómes-terünkől, a Názáreti Jézustól láthattuk a passiótörténet újbóli megelevenedésében. Ámen.